

Струка (назив):ПОЉОПРИВРЕДА И ПРЕРАДА ХРАНЕ (IV степен)		
Занимање (назив):ВЕТЕРИНАРСКИ ТЕХНИЧАР, ПРЕХРАМБЕНИ ТЕХНИЧАР, АГРОТЕХНИЧАР, АГРОТУРИСТИЧКИ ТЕХНИЧАР		
Предмет (назив):БИОЛОГИЈА		
Опис (предмета):ОПШТЕОБРАЗОВНИ		
Модул (наслов): МОЛЕКУЛАРНА БИОЛОГИЈА, ГЕНЕТИКА И ОСНОВЕ ЕВОЛУЦИЈЕ		
Датум:август, 2021. година	Шифра:	Редни број:04
Сврха		
Ученици пољопривредне струке, кроз овај модул треба да усвоје знања и вјештине које ће им бити неопходне за разумијевање и савладавање теоријских и практичних садржаја сродних стручних предмета. Модул обезбјеђује континуиран наставак усвајања знања, појава и појмова везаних за молекуларну биологију, генетике и еволуцију		
Специјални захтјеви / Предуслови		
Предзнање из биологије, стечено у основној школи и првом разреду средње школе		
Циљеви		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ да схвати улогу и значај биологије као науке и њену повезаност и однос са другим наукама ▪ да стекне општа научна знања из области молекуларне биологије,генетике и еволуције, неопходна за разумијевање живота и животних појава ▪ да утиче на развијање позитивних ставова, интересовања и облика понашања ▪ да омогући развијање сензорних вјештина, навика и способности ▪ да допринесе развијању интелектуалних вјештина и способности ▪ да утиче на развијање радних и изражајних вјештина, навика и способности 		

- да оспособи ученика за самоиницијативно и самостално истраживање
- да подстиче самообразовање и самосталан избор занимања.
- да прошири знања стечена у основној школи и усвоји нова знања о живим бићима
- да разумије опште законитости које владају у природи и прихвати их као основу за формирање сопствених ставова, интересовања и облика понашања према средини у којој живи
- да развије вјештине и способности критичког мишљења, тумачења биолошких чињеница, разумијевања и примјене биолошких принципа и доказа, закључивања из научних података

ТЕМЕ:

1. МОЛЕКУЛАРНА БИОЛОГИЈА (8 часова)
2. ГЕНЕТИКА (24 часа)
3. ОСНОВЕ ЕВОЛУЦИЈЕ (4 часа)

Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способан да:			

<p>МОЛЕКУЛСКЕ ОСНОВЕ НАСЛЕЂИВАЊА</p> <ul style="list-style-type: none"> Предмет и значај изучавања молекуларне биологије Нуклеинске киселине Протеини Генетички код, појам 	<ul style="list-style-type: none"> дефинише појам молекуларне биологије објасни повезаност молекуларне биологије са другим наукама опише интеракцију : ДНК - РНК - ПРОТЕИН наведе нуклеинске киселине разликује нуклеинске киселине по структури објасни грађу нуклеотида - градивне компоненте полинуклеотидних ланаца наведе врсте РНК и објасни функцију сваке од њих сагледа и објасни улогу нуклеинских киселина у чувању, преношењу и остваривању генетичких информација идентификује протеине као биолошки значајна органска једињења наведе и објасни биолошке улоге протеина објасни структуру аминокиселина као градивних компоненти протеина објасни стварање пептидне везе између аминокиселина класификује протеине према облику на фибриларне и глобуларне класификује протеине према структури (примарна, секундарна, терцијерна и кватерна структура) објасни појам и функцију гена 	<ul style="list-style-type: none"> скицира различите типове нуклеотида, обиљежи дијелове скицира структуру ДНК и обиљежи фосфодиестарске и водоничне везе прикаже комплементарност азотних база напише општу формулу аминокиселина хемијском једначином представи формирање пептидне везе између аминокиселина 	<ul style="list-style-type: none"> развије интерес за изучавање молекуларне биологије савјесно и пажљиво прати наставу показује заинтересованост за наставни процес испољава позитиван однос према учењу ефикасно планира и организује вријеме за учење савјесно,уредно и прецизно приступа учењу нових садржаја на часу и ван часа уважава мишљење 	<ul style="list-style-type: none"> Указати на повезаност са хемијом и другим наукама Припремити мултимедијалне материјале нагласити да ДНК као носилац наследићних информација омогућава њихово преношење кроз генерације али и кроз саму ћелију, од ДНК до протеина. Обезбједити шеме и моделе нуклеотида
---	--	---	--	--

<p>и функција гена, геном</p> <p>• Биосинтеза нуклеинских киселина и протеина</p>	<ul style="list-style-type: none"> • дефинише генотип и фенотип • дефинише појмове код, кодон, антикодон • дефинише појам алела и усвоји начин њиховог обиљежавања (великим словом доминантан алел; малим словом рецесиван) • објасни појаву мутација као грешака на наследном материјалу • објасни процес репликације ДНК (синтеза ДНК) и уочи његов значај • објасни транскрипцију (синтезу РНК) • упореди процес транскрипције са репликацијом • опише улогу РНК полимеразе у синтези РНК • објасни комплементарност дезоксирибонуклеотида и рибонуклеотида у стварању РНК • анализира ланац РНК као копију гена • дефинише транслацију као синтезу протеина • препозна рибозоме/полизоми као мјесто гдје се одвија транслација и опише њихову грађу • објасни почетак и ток транслације • опише функцију П-мјеста и А-мјеста у рибозому • објасни повезивање аминокиселина према редослиједу кодона • препозна старт-кодон (АУГ) и стоп кодон (УАА, УАГ, УГА), те објасни њихов значај као и функцију ослобађајућег протеина • објасни однос: ген-протеин-фенотипска особина • анализира значај транскрипције и транслације од ДНК до протеина • образложи експресију гена код еукариота 	<ul style="list-style-type: none"> • шематски представи репликацију • шематски представи рибозом • спроведе интернет истраживање о биосинтези протеина • напише општу формулу аминокиселина • хемијском једначином представи формирање пептидне везе 	<p>других ученика</p> <ul style="list-style-type: none"> • испољава спремност да помогне слабијим ученицима • испољава љубазност, комуникативност и флексибилност у тимском раду • активно судјелује у раду (комуницира, расправља, аргументује свој став...) 	<ul style="list-style-type: none"> • Користити стручну литературу и стручне часописе, • Упутити ученике на сајт или линк на коме могу погледати анимацију репликације • Упутити ученике на сајт или линк на коме могу погледати анимацију транскрипције и транслације
---	---	---	--	--

<ul style="list-style-type: none">
• Генетичко ижињерство-молекуларна Биотехнологија

<ul style="list-style-type: none"> Генетичка контрола развојних процеса Вјештачка селекција и оплемењивање биљака и животиња 	<ul style="list-style-type: none"> објасни интеракцију генских алела и наброји типове наслеђивања код биљака и животиња (доминантно-рецесивно тј.пуна доминанса; интермедијарно тј.непотпуна доминанса и кодоминантно) анализира доминатну особину у хомозиготном и хетерозиготном облику анализира рецесивну особину у хомозиготном облику наброји доминантне и рецесивне особине код парадајза, кукуруза, пса и говечета дефинише корелативно наслеђивање наведе примјер код парадајза или Дарвиново запажање; дефинише полигено наслеђивање и наведе конкретан примјер таквог облика наслеђивања објасни да се стечене особине не могу наследити јер настају као последица промјена на фенотипу а не на насљедном материјалу објасни облике интеракције гена који контролишу дату особину (комплементарност, епистаза, адитивност) дефинише и објасни комплементарност на примјеру боје цвијета код биљке <i>Lathyrus</i> која зависи од два гена са узастопним садејством дефинише и објасни епистазу на примјеру боје перја код кокоши у F2 генерацији која зависи од два гена дефинише и објасни адитивност као сарадњу међу генима који контролишу развиће квантитативних својстава на примјеру пигментације коже код људи. наведе узроке варијабилности објасни комбиновано наслеђивање на примјеру стварању полних ћелија и тјелесних ћелија код човјека 	<ul style="list-style-type: none"> прикаже повезаност генотипа и фенотипа кроз Менделове шеме укрштања примјени формулу за израчунавање броја фенотипа и генотипа код монохибридног дихибридног и полихибридног наслеђивања примјеном Менделових правила приказати различите облике интеракције алела у наслеђивању на примјеру наслеђивања крвне груп АБ покаже кодоминантну интеракцију алела примјеном Менделових правила приказати комплементарност као облик сарадње између гена. 	<ul style="list-style-type: none"> активно се служи информационим технологијама у процесу учења прилагођава се на ванредне услове рада развија свијест о значају генетичког савјетовања иницира и учествује у организацији школских предавања, дебата, округлих столова, такмичења и сл. 	<ul style="list-style-type: none"> Потребно је инсистирати на разумијевању и трајности усвојених знања, што се постиже, коришћењем очигледног материјала, али и мисаоној активности ученика у току наставе, примјеном научног и сл. Наставник треба да омогући ученицима да што више учествују у свакој фази часа усмјеравати ученике да самосталним
--	---	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • објасни рекомбинацију гена, • објасни повезаност учесталости Crossing overa и мапирање хромозома • дефинише мутације као извор варијабилности • разликује модификације од мутација • уочи разлику између генских и хромозомских мутација • анализира значај репер-механизм • дефинише аберације • наброји промјене у структури хромозома • објасни делеције код човјекових хромозома • наведе разлику између транслокације и инверзије • опише реципрочну транслокацију • објасни како настаје полиплоидија и наведе типове и значај полиплоидије • објасни како настаје анеуплоидија • наведе примјере анеуплоидије код човјека (аутозомне и полне тризомије и монозомије) • наведе физичке, хемијске и биолошке мутагене • објасни негативан утицај температуре на генетички материјал код поикилотермних и хомеотермних организама • наведе посљедице радиоактивног зрачења; • објасни оправданост примјене јонизирајућег зрачења у медицини • наброји неке хемијске материје које ремете генетичку структуру организма а често се користе у пољопривреди, медицини, производњи хране и лијекова и у индустрији • објасни утицај вируса на промјене генетичког материјала; • наведе развојне процесе који стоје под генетичком контролом • опише активност различитих група гена у процесу диференцијације ћелија; • опише развиће полности 	<ul style="list-style-type: none"> • примјеном Менделових правила приказати адитивност као облик сарадње између гена. • примјеном Менделових правила приказати епистазу као облик инхибиције једног гена другим геном. • шематски представи <i>Crossing over</i> • шематски представи структурне хромозомске мутације (делеције, дупликације, инверзије и транслокације) • шематски представи формирање триплоидног и тетраплоидног зигота 	<ul style="list-style-type: none"> • сагледа значај познавања мутагених чинилаца средине • уочи значај постојања и придржавања законске регулативе о употреби супстанци које дјелују као мутагени чиниоци • промовише мјере заштите од микроорганизама као мутагених чинилаца • слиједи позитиван примјер понашања у ризичним ситуацијама • посвећује пажњу очувању и заштити сопственог здравља и здравља других 	<p>користе различите изворе знања.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ефикасност у остваривању образовно-васпитних задатака зависи од примјене одговарајућих облика и метода рада • у илустрацији нумеричких хромозомских мутација припремити слике шеме, паное, пдф презентације о Дауновом, Тарнеровом и Клинефелтер синдрому • у настави Биологије
--	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> Генетичка структура популације и полиморфност Вјештачка селекција и оплемењивање биљака и животиња 	<ul style="list-style-type: none"> разликује и објасни детерминацију пола код човјека и животиња објасни зашто је код човјека мушки пол хетерогаметан а женски хомогаметан дефинише партеногенезу дефинише антигене и објасни имунолошки механизам у заштити генетичке цјеловности врсте дефинише популацију у еколошком и генетичком смислу описује одржавање генетичке структуре препозна полиморфизам и повеже га са варијабилношћу на нивоу гена описује заступљеност различитих алела одређеног гена у популацији објасни зашто се популације једне врсте међусобно разликују (учесталост генских алела) разликују факторе који мјењају генетичку равнотежу дефинише и наброји врсте селекција објасни генотипске и фенотипске особине које су настале путем селекције дефинише оплемењивање наведе сорте добијене оплемењивањем описује процесе клонирања у стварању нових сорти објасни хибридизацију на примјеру кукуруза објасни начин и значај калемљења објасни селекцију и оплемењивање код животиња разумије вјештачко оплођење разумије оплођење јајне ћелије <i>in vitro</i> дефинише херитабилност различитих особина код говеда, свиња, оваца и живине 	<ul style="list-style-type: none"> шематски представи грађу антителијела напише Харди - Вајнбергову једначину примијени Харди-Вајнбергову формулу у одређивању учесталости генотипова и алела у слједећој генерацији једне популације 		<p>посебно мјесто имају разговори, дискусије, илустративне методе, али и самосталан рад ученика.</p> <ul style="list-style-type: none"> избор наставне метода треба ускладити са наставном јединицом, али и условима у којима се настава биологије изводи
---	--	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • Хумана генетика • Моногенско наслеђивање аутозомно-доминатно и аутозомно-рецесивно • Наслеђивање везано за пол • Укрштање у сродству 	<ul style="list-style-type: none"> • разликује аутозомне и полне хромозоме у хуманом кариотипу • наброји нормалне особине човјека које се наслеђују доминатно и рецесивно • наведе неке болести које се наслеђују аутозомно-доминатно • наведе неке болести које се наслеђују аутозомно-рецесивно • објасни инактивацију X полног хромозома -Барово тијело • објасни наслеђивање везано за X хромозом у процесу преношења болести хемофилије и далтонизма • објасни зашто су кћерке преносиоци далтонизма и хемофилије • дефинише наслеђивање везано за Y хромозом • објасни последице укрштања у сродству (инцест, нарочито између првих рођака). 	<ul style="list-style-type: none"> • скицира метацентричне, субметрацентричне и акроцентричне хромозоме • примјеном Менделових правила приказати аутозомно-доминантно наслеђивање нормалних фенотипских особина и аномалија • примјеном Менделових правила приказати аутозомно-рецесивно наслеђивање тешких обољења-ензимопатија • примјеном Менделових правила приказати наслеђивање везано 	<ul style="list-style-type: none"> • развија свијест о значају генетичког савјетовања у планирању потомства 	<ul style="list-style-type: none"> • посебан акценат наставник треба да стави на молекуларну основу различитих појава и процеса
---	---	--	--	--

<p>ЕВОЛУЦИЈА - ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ ЕВОЛУЦИОНЕ БИОЛОГИЈЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> Абиогена еволуција и постанак првобитних организама Филогенетски развој живих бића Еволуционе теорије и докази еволуције Дарвинова теорија Еволуције Поријекло човјека 	<ul style="list-style-type: none"> опише фазе хемијске еволуције, појаву органских мономера и полимера, коацервата, до стварања прокариота и еукариота опише филогенетски развој живих бића дефинише теорије еволуције објасни да се стечене собине не могу наследити опише значај Ламаркове теорије за развој науке о еволуцији објасни природну селекцију која се јавља унутар популације-борба за опстанак дефинише и анализира Дарвинову теорију наведе механизме еволуционих процеса опише адаптивне вриједности организама у настајању животних форми организама дефинише појам врста и објасни специјацију објасни начин постанка врсте на принципу алопатричке специјације и на принципу географске специјације дефинише палеонтологију препозна значај фосила као доказа еволуције објасни еволуцију човјека од Аустралопитекуса до данашњег савременог Човјека 	<p>за X полни хромозом</p> <ul style="list-style-type: none"> упоради Ламаркову и Дарвинову теорију еволуције 	<ul style="list-style-type: none"> развија критичко размишљање и доноси сопствене закључке његује културу дијалога и поштује другачије мишљење саговорника 	<ul style="list-style-type: none"> Дарвинову теорију је могуће обрадити у облику дебате, гдје једна група ученика заступа теорију кроз навођење доказа (молекулских, цитолошких, морфо-анатомских, палеонтолошких) а друга их покушава оспорити

Интеграција
Модул је могуће повезати с модулима и јединицама из анатомије и физиологије, хистологије и ембриологије, хемије и биохемије
Извори
Уџбеник одобрен од стране Министарства просвјете и културе Републике Српске, друга стручна и теоријска литература.
Оцјењивање Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи.